

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XVI—XVII

BELGRADE
1985—1986

<http://www.balcanica.rs>

Ilija MITIĆ
 Historijski institut JAZU
 Dubrovnik

MEĐUNARODNI POLOŽAJ DUBROVAČKE REPUBLIKE U
 VEZI SA BORAVKOM NAPULJSKOG »GUVERNERA ORUŽJA«
 U DUBROVNIKU OD KRAJA XVII DO POČETKA
 XIX STOLJEĆA

Poslije oslobođenja od mletačke vlasti 1358. Dubrovnik je počeo naglo napredovati kako u političkom tako i u ekonomskom pogledu dobivši sve formalne i stvarne atribute posebne države: određeno područje, svoje stanovništvo, organiziranu vlast i uređenu vanjsku službu. U početku kao država — općina, a od sredine XV stoljeća kao Republika, Dubrovnik je bio suverena država u unutrašnjem i vanjskom pogledu, pa je iz tog razloga bio priznat kao subjekt međunarodne zajednice.

Boravak stranca, napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku, kao vrhovnog zapovjednika dubrovačke vojske u trajanju od 130 godina, mogao je ugroziti međunarodni položaj Dubrovačke Republike, njezinu priznatu nezavisnost. To se, međutim, nije dogodilo jer su Dubrovčani vještim diplomatskim potezima i pregovorima sa vladom u Napulju uspjeli postići da napuljski »guverner oružja«, pored svog dugogodišnjeg boravka u Dubrovniku, nije ugrozio ili okrnjio suverenitet dubrovačke države, što su priznale ostale evropske zemlje koje su održavale diplomatsko-konzularne i pomorsko-trgovačke veze sa Dubrovnikom sve do ukidanja Republike. O tome će biti govora u daljnjem tekstu ovog rada.

Tek što je zacijelila rane prouzrokovane velikim potresom iz 1667. g., Dubrovačka Republika se našla pred problemom očuvanja svoje političke samostalnosti. Pored nastojanja Venecije da uništi dubrovačku samostalnost, opasnost je došla i s druge strane, iz Turske. Veliki vezir Kara-Mustafa zatražio je 1678. od Dubrovniku veliki namet (150.000.— dukata) prijeteći Dubrovniku, u slučaju opiranja, zauzećem grada. Pored traženja velikog na-

meta, ovaj je vezir imao, uz podršku sultana iz Carigrada, i velike osvajačke ambicije jer je želio osvojiti Dalmaciju, kako bi iz nje mogao poduzeti osvajanje Italije, dok je sam Dubrovnik bio za nje-
ga važna luka u tom budućem pothvatu. Kao rezultat prijateljskih ekonomsko-političkih veza koje su stoljećima postojale između Španjolske, te Napuljske kraljevine koja se nalazila pod njezinom dominacijom i dubrovačke države, bilo je najnormalnije da se vlada ove naše male republike obratila za pomoć španjolskom vladaru, kad joj je ta pomoć bila neophodno potrebna. Pozivajući se na ranije privilegije koje je Dubrovnik dobio od španjolskih vladara, dubrovački je senat zamolio (početkom 1678) španjolskog kralja Karla II da mu pošalje jednog vrijednog oficira za vojnog starješinu, koji će biti sposoban da u slučaju potrebe organizira odbranu Dubrovnika. Španjolskoj je dubrovačko traženje bilo veoma pogodno jer je preko svoje osobe na položaj vojnog starješine u Dubrovniku mogla zadati željeni politički udarac turskim pretenzijama na Dubrovnik i Dalmaciju. U svibnju iste 1678. španjolski je kralj ovlastio vicekralja Napulja da u tu svrhu odredi jednu osobu i uputi je u Dubrovnik, a već krajem iste godine stigao je iz Napulja u Dubrovnik kapetan napuljske vojske F. de Torres. On je kao vojni starješina pod nazivom »soprintendente delle armi« (»nadzornik oružja«) preuzeo ulogu vrhovnog nadzornika dubrovačkih oružanih snaga. Taj je naziv bio samo privremen jer je od 1700. pa do ukinuća Republike, prema odluci dubrovačke vlade, pomenuti stranac kao vojni starješina nosio naziv »il governatore d'armi« (»guverner oružja«).¹ Potrebno je ovdje spomenuti da se Dubrovnik već od davnih vremena služio iskusnim strancima u lijevanju topova i uređenju odbrane grada. Neposredno iza velikog potresa, krajem 1667, stigao je iz Napulja vojni stručnjak koji je imao zadatak da sredi dubrovačku vojsku. Njegova je služba bila privremenog karaktera i ograničavala se samo na uređenje odbrane Dubrovnika koji je teško stradao od potresa.²

¹ *Prepiska, XVII st.*, 2025, str. 13 (Napuljski je dvor obavijestio dub. vladu 16. XII 1678. o upućivanju jedne osobe koja bi se brinula o vojsci i utvrđenjima Dubrovnika.); — Historijski arhiv u Dubrovniku, kao i sve ostale arhivske bilješke za ovu radnju; J. Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, knj. V, Beograd 1951, 170; *Isti, sp. d.*, knj. III, sv. 2, Beograd 1939, 982; L. Beritić, *Guverner oružja i vojni graditelj Dubrovačke Republike*, Prilozi povjesti umjetnosti u Dalmaciji 9, Split 1955, 191—197 (Još od sredine XVI st., u vrijeme pojave neke velike vanjske opasnosti, običavala je dubrovačka vlada uzeti privremeno u svoju službu jedno istaknuto vojno lice, dok traje ta opasnost.).

² N. Božanić-Bezić, *Majstori oružja, štitari, kovači i ljevači topova od XIII do XVIII st. u Dalmaciji*, Vojnopomorski ogleđi 1, Split 1966, 54—66; R. Samardžić, *Borba Dubrovnika za opstanak poslije velikog zemljotresa 1667. godine*, Arhivska građa 1960, 96; I. Mitić, *Nadzornik oružanih snaga i guverner oružja od XVIII do XIX stoljeća u Dubrovačkoj Republici*, Anali 12, Hist. instituta JAZU, Dubrovnik 1970.

Prvom španjolsko-napuljskom vojnom zapovjedniku, upućenom 1678. godine u Dubrovnik, bila su određena prava i obaveze. On je bio dužan da predsjedava vojnim sastancima, da prisustvuje rasporedu i smotri vojske i da nadzire redovnu isplatu plaća dubrovačkim vojnicima. Pored toga morao je redovno pregledavati kule i utvrde te predlagati potrebne mjere za njihovo održavanje i dotjerivanje u smislu napretka vojne tehnike. U slučaju rata bio je dužan organizirati odbranu dubrovačkog teritorija i provoditi sve potrebne vojne mjere koje su zahtjevale konkretne ratne prilike. U svom radu bio je podređen magistratu sastavljenom od tri senatora, nazvanom »Upravitelji straža« koji su bili zavisni od odluke i upute Senata. U svečanim prilikama pojavljivao se u javnosti zajedno s »Upraviteljima straža« i prema odluci Senata (1678), imao je počasno mjesto u prvoj klupi iza njih. Nadzornik dubrovačke vojske, odnosno »guverner oružja« primao je godišnju plaću iz napuljske državne blagajne. Dubrovačka je vlada sa svoje strane bila obavezna da mu osigura stan i dva vojnika koji su uvijek bili u njegovoj službi. Osim toga, imao je pravo da uveze godišnje bilo koju robu i određenu količinu prehrambenih artikala za potrebe svoje obitelji, bez plaćanja carine, odnosno dažbina.³

Spor s Turskom, zahvaljujući okretnosti dubrovačkih poslanika, definitivno je završen već 1683. kad se veliki vezir Kara-Mustafa spremao da krene na Beč. Dubrovačka je vlada i pored toga smatrala potrebnim da zbog neprekidne opasnosti od Venecije, kao i bojazni od Turske, zatraži od vicekralja Napulja imenovanje novog zapovjednika dubrovačke vojske poslije smrti F. de Torresa (1690). Osim čisto vojno-političkih interesa i ekonomski su razlozi upućivali dubrovačku vladu da podnese taj zahtjev jer je Republika, na temelju dotadašnjih odobrenja španjolskih kraljeva, uvozila za svoje potrebe iz Napuljske kraljevine, pored žita, ječma i ostalih prehrambenih proizvoda, još i oružje, barut i salitru.⁴ Na traženje dubrovačke vlade, sredinom 1690, vicekralj Napulja uputio je u Dubrovnik G. Regitana kao novog vrhovnog »nadzornika dubrovačke vojske« koji je ostao na tom položaju sve do svoje smrti 1700. godine. Njega je na

³ *Prepiska*, XVIII st., 3013, str. 19—20 (Patenti o imenovanju »guvernera oružja«, kao i drugi akti koji se odnose na agenciju Napulja u Dubrovniku.); *Isto*, 2913, str. 1 (Dopisivanje sa »guvernerom oružja« i napuljskim agentima u Dubrovniku od 1749. do 1798); K. Kovač, »Crtece o statistici i o vojničkim ustanovama u Republici dubrovačkoj«, *Glasnik zemaljskog muzeja BH*, 28, Sarajevo 1917, 303—310.

⁴ V. Adamović, *Dubrovčani izvan zavičaja*, Dubrovnik 1914, 54—58 (Pošto je Kara-Mustafa bio ubijen u Beogradu krajem 1683, sultan je prestao goniti Dubrovčane, oprostio im neopravdani dug, a M. Kabogu pustio na slobodu poslije 4 godine tamnice.); J. Radonić, *sp. d.*, knj. III, sv. 1, Beograd 1939, 20—21; *Isti. sp. d.*, knj. IV, sv. 2, Beograd 1942, 54; *Isti. sp. d.*, knj. IV, sv. 1, Beograd 1941, 94—95, 303, 608, 677 (Pismo dub. vlade upućeno krajem 1678. španjolskom kralju.).

tom položaju naslijedio istoimeni sin i to uz pristanak dubrovačke vlade i odluke napuljskog vicekralja. Kako je G. Regitano mlađi već otprije imao čin kapetana talijanske vojske i austrijskog pukovnika, to mu je dubrovačka vlada, da bi ga posebno počastvovala, podijelila naziv »guvernera oružja«. Taj su naziv zadržale sve kasnije starješine dubrovačke vojske upućene iz Napulja. G. Regitano mlađi često je napuštao Dubrovnik radi izvršenja raznih zadataka koje mu je povjeravala vlada iz Napulja, vršeći ponekad i diplomatske poslove za svoju zemlju. Time je u stvari napuljski »guverner oružja« u Dubrovniku počeo da se bavi i drugim poslovima, po nalogu svoje vlade, a ne samo onim za koje je bio pozvan u Dubrovnik. Poslije smrti G. Regitana mlađeg (1750), koji je više od 50 godina nosio u Dubrovniku naziv »guverner oružja«, njega je na tom položaju naslijedio sin Battista koji je zbog raznih protuzakonitih djela, koja je počinio 1753, pobjegao iz Dubrovnika. Takvim je postupkom dubrovačka vlada bila veoma ozlojeđena, pa je zatražila od Napulja da više ne postavlja novog »guvernera oružja«. Kako je odgovor na to dubrovačko traženje bio negativan, da ne bi poremetila dobre odnose s Napuljem koji je zaprijetio da će poduzeti ekonomske mjere protiv Dubrovnika, dubrovačka vlada je, krajem 1753, prihvatila P. Laguardia za novog zapovjednika dubrovačke vojske. On je poslije kratkog vremena, zbog bolesti i time povezanog odlaska na novu dužnost, morao napustiti Dubrovnik. Na mjesto P. Laguardie bio je imenovan, sredinom 1755, bez traženja, suglasnosti i znanja dubrovačke vlade, novi »guverner oružja« D. Alvazo de Campo. Imenovanje tog novog guvernera, bez znanja Dubrovčana, bio je osnov za niz nesuglasica između Dubrovnika i Napulja, koje su u većoj ili manjoj mjeri trajale sve do pada Dubrovačke Republike. Iako je Dubrovnik iz posebnih, prije spomenutih razloga, prihvatio stranca za zapovjednika svoje vojske, sada je energično reagirao na imenovanje »guvernera oružja« bez traženja i znanja dubrovačke vlade. Ne mogavši spriječiti dolazak A. de Campa u Dubrovnik, a da se time ne zamjere Napulju, Dubrovčani su pribjegli već poznatoj taktici kojom su se često služili u takvim i sličnim prilikama, a koja se sastojala u otežavanju i sputavanju rada nepoželjnog gostu na području Republike. Dolazilo je do čestih sporova i sukoba između guvernera i Dubrovčana, ponajviše plemića, koji su na bilo koji način željeli da onemoguće daljnji boravak nepoželjnog guvernera u Dubrovniku. Krajem 1759, A. de Campo, ne mogavši više živjeti u neprijateljski raspoloženoj sredini, zahvalio se na službi i vratio u Napulj. Odmah nakon njegovog odlaska dubrovačka vlada šalje u Napulj Dubrovčanina S. Zamanju sa zadatkom da intervenira kod tamošnjih vlasti kako ubuduće Napulj ne bi upućivao

u Dubrovnik zapovjednika dubrovačke vojske. Godinu i dva mjeseca trajala je misija S. Zamanje u Napulju, ali bez uspjeha.⁵

Dubrovačka je vlada s istim ciljem kao i S. Zamanju uputila u Napulj, početkom 1761, i Mata Getaldića, koji je 12. lipnja iste godine predao napuljskom vladaru dubrovački memorandum. U tom dokumentu iznesene su i razjašnjene glavne činjenice i razlozi koji su doveli do upućivanja u Napulj (1678) prvog zapovjednika dubrovačke vojske, naglašavajući da to nije nikakvo priznato ili stečeno pravo Napulja, već samo pomoć koju je Napulj dao Dubrovniku na njegovo traženje. Sve do 1755. imenovanje napuljskog »guvernera oružja« vršilo se uz saglasnost dubrovačke vlade, dok je imenovanjem spomenutog A. de Campa, bez suglasnosti i znanja Dubrovnika, povrijeđena dotadašnja praksa. U memorandumu se dalje naglašava da je Dubrovnik zatražio, u momentu vojne opasnosti, od vladara Španjolske i Napulja imenovanje jedne osobe za nadzornika oružanih snaga, a kako više te opasnosti nema, postalo je suvišno dalje upućivanje takve osobe u Dubrovnik. Tim dokumentom dubrovačka vlada upozorava Napulj da se privilegije koje Dubrovčani uživaju u Napulju, dobijene od španjolskih vladara tokom XV i XVI stoljeća, ne mogu vezati imenovanjem i boravkom napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku, jer je Dubrovnik dobio te privilegije mnogo ranije nego što je imenovan i upućen u Dubrovnik prvi napuljski nadzornik oružanih snaga, odnosno »guverner oružja«. Imenovanjem »guvernera oružja« bez suglasnosti dubrovačke vlade počeli su se Dubrovčani pribojavati da se to vojno lice iz Napulja vremenom ne pretvori u čisto političku ličnost koja bi mogla svojim boravkom u Dubrovniku ugroziti njegovu nezavisnost. Učestala putovanja »guvernera oružja« u Napulj, pod izgovorom bolesti i tome slično, još su više pojačala sumnju Dubrovčana u iskrenu i poštenu djelatnost, kao i u razloge boravka te strane osobe u Dubrovniku. Spomenuti je M. Getaldić zbog toga predložio vladi u Napulju da se ubuduće više ne upućuje u Dubrovnik »guverner oružja«. Napuljski ministar M. Tanucci, s kojim je M. Getaldić vodio pregovore, nije pristao na ovaj dubrovački prijedlog, već je tražio da »guverner oružja« kojeg je imenovala napuljska vlada, i ubuduće boravi u Dubrovniku, ali uz saglasnost i znanje dubrovačke vlade. Tom je prilikom ministar Tanucci zagarantirao M. Getaldiću da boravak

⁵ *Prepiska*, XVIII st., 2912, str. 15 (Patent od 2. IX 1690. kojim je imenovan starješina dub. vojske. — Dopisivanje sa »guvernerom oružja« Kraljevstva Dviju Sicilija u Dubrovniku od 1749. do 1798); *Isto*, XVIII st., 3013, str. 1, 19 (Razna dopisivanja sa »guvernerom« dub. vojske od 1753. do 1784); *Isto*, XVIII st., 3329, str. 96 (Razna pisma napuljskog konzula i »guvernera oružja« u Dubrovniku 1740); *Isto*, XVIII st., 26.3013, str. 19.

napuljskog oficira u Dubrovniku neće nikada dovesti u pitanje nezavisnost Dubrovačke Republike.⁶

Kao rezultat spomenutih pregovora, napuljska vlada je, krajem 1761, uz prethodnu suglasnost dubrovačke vlade, imenovala i uputila u Dubrovnik B. Nickela za novog dubrovačkog »gubernera oružja«. Devet godina kasnije Nickel je bio premješten za zapovjednika vojske u susjednoj luci Bari. Prije odlaska preporučio je dubrovačkom senatu za svog nasljednika D. O'Dea, kojeg je dubrovačka vlada odmah predložila, a Napulj prihvatio i imenovao za novog »gubernera oružja« u Dubrovniku. Kratko vrijeme iza toga (1771), dubrovački se senat žalio, preko svog agenta u Napulju, na ponašanje D. O'Dea, tražeći njegovo povlačenje iz Dubrovnika i ujedno imenovanje Dubrovčanina P. Stelle za novog »gubernera oružja«. U to je vrijeme P. Stella bio napuljski konzul u Dubrovniku, pa je dubrovačka vlada, želeći da jedna osoba bude napuljski konzul i ujedno »guverner oružja«, nastojala da na taj način ukine poseban položaj, odnosno mjesto »gubernera oružja« u Dubrovniku.⁷ Više od dvije godine dubrovačka je vlada nastojala da ukloni D. O'Dea iz Dubrovnika, a da P. Stella preuzme njegovu dužnost. Ipak je poslije dugih uzajamnih optuživanja, početkom 1775, D. O'Dea premješten na novu dužnost, ali nije udovoljeno želji dubrovačke vlade da na njegovo mjesto bude imenovan P. Stella. Napuljski je vladar iste godine odredio, opet bez suglasnosti Dubrovnika, kapetana napuljske vojske A. Medini za novog »gubernera oružja«. Poslije takvog, ponovnog nepomirljivog poteza Napulja, dubrovačka je vlada naložila svom agentu u Napulju da i dalje nastoji postići ukidanje položaja napuljskog oficira u Dubrovniku.⁸ Da bi donekle ublažila ponovo nastali spor, u nastojanju da ostane s Napuljem u dobrim odnosima, dubrovačka je vlada prihvatila A. Medina za novog »gubernera oružja«, pod uvjetom da se ubudu-

⁶ *Prepiska*, XVIII st., 2912, str. 16 (Izvjestaj A. Getaldića koji je bio u Napulju 1761. godine — Dub. je vlada nastojala ukloniti »gubernera oružja« i iz razloga što je on regrutirao na dub. području razne izbjeglice za napuljsku vojsku, što je ugrožavalo neutralnost dubrovačke države.); vidi o tome I. Mitić, *Imigraciona politika Dubrovačke Republike s posebnim osvrtom na ustanovu svjetovnog azila*, Anali 17, Zavod za pov. znanosti JAZU, Dubrovnik 1979; *Prepiska*, XVIII st., 26.3013, str. 5,6 (Grof Tanucci s kojim je M. Getaldić pregovarao o ukidanju položaja »gubernera oružja« u Dubrovniku bio je savjetnik i tajnik napuljske države, veoma utjecajna ličnost u Napulju.).

⁷ *Cons. rog.*, 180, str. 37, 72 (Dub. je vlada krajem 1769. zahtjevala od napuljske vlade da se ubuduće novi »guverner oružja« imenuje na dub. zahtjev.); *Isto*, 181, str. 156/157 (Senat je 15. III 1772. zaključio da se za »gubernera oružja« predloži napuljski konzul u Dubrovniku P. Stella.); *Prepiska*, XVIII st., 3013, str. 8, 9 (O neslaganju dub. vlasti sa napuljskim »guvernerom oružja«.).

⁸ *Cons. rog.*, 185, str. 21 (Zaključak Senata od 28. XII 1775. o potrebi ukidanja položaja »gubernera oružja« u Dubrovniku.); *Isto*, 186, str. 46 (Priznanje A. Medine za zapovjednika dub. vojske.); *Prepiska*, 18. st., 3033, str. 19.

će, ako dođe do ponovnog imenovanja »guvernera«, uzme u obzir dubrovački prijedlog. S vremenom i izmjenjenim političkim prilikama oko Dubrovnika, napuljski »guverner oružja« gubi praktičnu važnost kao vojni zapovjednik, te postaje pomalo politički eksponent Napulja u Dubrovniku. A. Medini je zbog toga ponekad obavljao u Dubrovniku razne poslove za napuljsku vladu, te je kao napuljski »guverner oružja« boravio sve do svoje smrti u Dubrovniku (početkom 1782), gdje je i pokopan.⁹

Odmah poslije smrti A. Medine nastao je najoštrij do tada poznati spor između Napulja i Dubrovnika, jer dubrovačka vlada više nije htjela primiti novog napuljskog »guvernera oružja«. U vezi s tim sporom, Dubrovnik je zatražio pomoć Španjolske, Austrije i Francuske, nadajući se da će na kraju ipak uspjeti da se oslobodi nepoželjnog stranca. Dubrovačka se vlada prvo obratila R. Boškoviću u Pariz, kao i svom otpravniku poslova kod francuske vlade F. Faviju. Oni su dobili zadatak da nastoje preko francuske vlade i njezina poslanika u Madridu postići da Španjolska utiče na to da se ukine položaj napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku. Krajem 1782. dubrovačka se vlada direktno obratila za pomoć španjolskom kralju, tražeći ukidanje tog »nezakonitog i nametnutog, jednostranog privilegija Napulja u Dubrovniku«. Preko grofa Ayale, dubrovačkog predstavnika u Beču, Dubrovnik je nastojao u tom svom zahtjevu dobiti pomoć i podršku Austrije. Zahtjev za ukidanje položaja napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku dubrovačka je vlada temeljila na poznatoj činjenici da je prvi »guverner« došao u Dubrovnik na traženje Dubrovnika, u vrijeme kad je to bilo potrebno, te da se to prvotno traženje ne može tokom vremena pretvoriti u pravo Napulja da redovno šalje i drži svog oficira u Dubrovniku. Prema stanovištu dubrovačke vlade, boravljenje stranog oficira u Dubrovniku privuklo je pažnju susjednih država, pa bi ponovo imenovanje novog »guvernera«, poslije smrti A. Medine, moglo znatno uticati na slobodu i međunarodno priznatu neutralnost Dubrovnika i njegove Republike, pogotovo kad bi Porta ili koja druga država, po ugledu na Napulj, zahtjevala da i ona ima svog oficira s istim ili sličnim funkcijama u Dubrovniku. Osim toga, malobrojni dubrovački vojnici nalazili su se pod komandom oficira Dubrovačke Republike i više nisu zavisili od napuljskog »guvernera oružja«, koji je, ne imajući više nikakvog posla, dolazio često u sukob s Dubrovčanima želeći da igra ulogu neke vlasti u Dubrovniku. Takav položaj napuljskog

⁹ *Prepiska*, XVIII st., 2912, str. 20, 21, 25 (Zalba A. Medini dub. vladi iz 1777); J. Radonić, *sp. d.*, knj. V, Beograd 1951, 487, 489 (R. Bošković savjetuje 5. IX 1775. dub. senatu da se, u vezi sa ukidanjem položaja »guvernera oružja« u Dubrovniku, obrati španjolskom kralju.). G. Gelčić, *Il governatore d'armi della Corte di Napoli a Ragusa*, *Giornale degli eruditi e dei curiosi*, II, vol. IV, br. 58, Padova 1884, 168—169 (Prema tvrdjenju autora, A. Medini je, uz vojničke počasti, bio pokopan u Dubrovniku 1782. godine, u klosturu franjevačkog samostana.)

»guvernera« bio je još jedan razlog više za dubrovačku vladu da energično traži uklanjanje ovog stranca iz Dubrovnika.¹⁰

Napuljska vlada, uvidjevši da se ne može pravno oduprijeti dubrovačkom zahtjevu, posegla je za ekonomsko-političkim mjerama protiv Dubrovačke Republike. Početkom ožujka 1783. naredila je embargo za sve dubrovačke brodove i njihove terete u napuljskim lukama te sekvestar cjelokupnog dubrovačkog novca koji je bio uložen u napuljskim bankama. I pored intervencije Francuske i Austrije, dubrovačka je vlada morala popustiti kako bi spasila novac, brodove s teretom, kao i svoju trgovinu u tadašnjem Kraljevstvu Dviju Sicilija. Početkom siječnja 1784. pristala je dubrovačka vlada da ponovo primi napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovnik, a Napulj je zatim ukinuo embargo na dubrovačke brodove i njihov teret, kao i sekvestar novca. Dubrovačka se vlada morala odreći prava predlaganja osobe za »guvernera oružja«, kao i davanja suglasnosti na njegovo imenovanje, dok je bila dužna prihvatiti onu osobu koju odredi i imenuje napuljski vladar. »Guverner oružja« nije se smio miješati u vanjske i unutrašnje poslove Dubrovačke Republike, priznajući uvijek njezinu samostalnost i nezavisnost. Tim je napuljska vlada htjela donekle ukloniti strah Dubrovčana da će, prije ili kasnije, postojanje tog »guvernera« uticati na dubrovačku nezavisnost. Sredinom iste (1784) godine stigao je u Dubrovnik novi napuljski »guverner oružja« Sicilijanac P. Boraggino, kojeg je dubrovačka vlada primila prema svim pravilima dubrovačkog ceremonijala.¹¹ Time je bio okončan spor oko daljnjeg imenovanja i boravka napuljskog »guvernera oružja« u Dubrovniku i nije se više obnavljao sve do ukidanja Dubrovačke Republike.

Novi »guverner oružja« P. Boraggino bio je primljen u Dubrovniku s dužnim poštovanjem kako od dubrovačke vlade, tako i od samih Dubrovčana, koji su izbjegavali svaki sukob s njim. On je kao »guverner« uživao povlastice stranih konzula u Dubrovniku, te nije plaćao carinu ni ostale dažbine pri uvozu razne robe za svoje potrebe. P. Boraggino je ostao u Dubrovniku sve do smrti 1804. godine. Odmah poslije njegove smrti dubrovačka je vlada formalno zatražila od Napulja imenovanje njegovog nasljednika, želeći time da barem na neki način pokaže svoju naklonost prema tom napuljskom predstavniku u Dubrovniku. Krajem iste godine napuljski je dvor odredio Španjolca C. Maresca za novog »guvernera oružja« u Dubrovniku. Kako bi ga što više udobrovoljio i učinio mu što ugodniji boravak u

¹⁰ *Lett. di Ponente*, 114, str. 37 (Pisma upućena 1782. španjolskom kralju i vladi u Madrid.); J. Radonić, *sp. đ.*, knj. V, Beograd 1951, 569, 570, 571.

¹¹ *Cons. rog.*, 186, str. 18; J. Radonić, *sp. đ.*, knj. V, Beograd 1951, 532, 536, 572—575, 581 (U momentu sekvestra nalazilo se u napuljskim bankama uloženo dubrovačkog kapitala u vrijednosti od oko 180.000 napuljskih škuda.).

Dubrovniku, Senat je (1805) odobrio izdatak od 200 cekina, na teret državne blagajne, za preuređenje kuće u kojoj je on stanovao. C. Maresca je kao »guverner oružja« dočekao ulazak francuske vojske u Dubrovnik i ukidanje Republike (1808), ali je još četiri mjeseca nakon utruća dubrovačke slobode i nezavisnosti zadržao svoje izlišne funkcije. Na izričit zahtjev francuskog konzula i opunomoćenika Bruéra u Dubrovniku, prestala je funkcija tog napuljskog oficira kao i svih ostalih stranih konzularno-diplomatskih predstavnika u Dubrovniku.¹²

Napuljski »guverner oružja«, kao i svi strani konzularno-diplomatski predstavnici bili su primani u Dubrovniku na poseban, svečan način koji je bio uobičajen, a tek krajem XVIII stoljeća i propisao ga je dubrovački senat. Odmah nakon dolaska u Dubrovnik, prije preuzimanja dužnosti, »guverner oružja« morao se lično prijaviti u Malo vijeće tražeći da mu se odredi dan i sat kad će ga Knez primiti. U ugovoreni dan i sat taj napuljski oficir došao bi u Malo vijeće, opasan sabljom, sa štapom u jednoj i šeširo u drugoj ruci. Ušao bi u dvoranu za sjednice, poklonio se prisutnima, dok bi ga Knez očekivao i pokazao mu mjesto gdje će sjesti. »Guverner oružja«, prije nego što će sjesti, predao bi Knezu »patentno« pismo kojim je imenovan i određen na taj položaj u Dubrovniku. Stranac bi zatim sjeo, što bi učinio istovremeno i Knez, a tada su slijedili pozdravni govori u kićenom stilu. Kad bi se završili govori, jedan od tajnika pružio bi strancu Sv. pismo, a ovaj bi ustao, položio desnu ruku na knjigu i zakleo se na vjernost Dubrovačkoj Republici, kao što to čine i svi ostali dubrovački službenici. Položivši zakletvu, »guverner oružja« poklonio bi se tri puta pred Knezom i malovijećnicima, te napustio dvoranu u pratnji najmlađeg člana Malog vijeća koji bi ga pratio do izlaza. Taj napuljski oficir nije mogao, krajem XVIII stoljeća, bez znanja dubrovačke vlade napustiti teritorij Republike, već je bio dužan lično posjetiti Malo vijeće, iznijeti svoje namjere te zatražiti odobrenje da može oputovati iz Dubrovnika. U slučaju da je bio opozvan, morao je doći u Malo vijeće radi oproštajne audijencije.¹³ Iako je taj ceremonijal bio sličan konzularno-diplomatskom ceremonijalu, ipak je postojala bitna razlika koja se sastojala u činjenici da se napuljski »guverner oružja« nalazio formalno u službi Dubrovačke Republike i zaklinjao se njoj na vjernost, što kod konzularno-diplomatskih predstavnika stranih zemalja nije bio slučaj. Pored toga, oni su mogli bez odobrenja dubrovačke vlade privremeno ili stalno napustiti teritorij Dubro-

¹² *Cons. rog.*, 194, str. 2 (Zaključak Senata iz 1786. o carinskim olakšicama »guvernera oružja« u Dubrovniku.); *Isto*, 210, 26, 94 (Zaključak Senata iz 1805); L. Vojnović, *Pad Dubrovnika*, knj. II, Zagreb 1908, 128—129.

¹³ B. Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*, Zagreb 1957, str. 88, 89 (Autor spominje propise o državnom ceremonijalu Dubrovačke Republike, a posebno o ceremonijalu koji je bio propisan prilikom prijema novog »nadzornika oružanih snaga«, odnosno »guvernera oružja« u Dubrovniku.).

vačke Republike. Međutim, usprkos razlika između konzularno-diplomatskih predstavnika stranih država i napuljskog »gubernera oružja« u Dubrovniku, dubrovačka je vlada nastojala izjednačiti njegov položaj sa položajem ostalih stranih predstavnika u Dubrovniku, što je jasno vidljivo iz spomenutog ceremonijala, dok je polaganjem zakletve željela naglasiti da se ovaj strani oficir nalazi privremeno u službi Dubrovnika, a sve to da bi ostalim državama prikazala svoju samostalnost i nezavisnost u odnosu na Napuljsko kraljevstvo.

Iz navedenog možemo zaključiti da je u času opasnosti (1678) prisustvo stranog vojnog starješine u Dubrovniku bilo potrebno za odbranu teritorija Republike, ali je tokom vremena njegov boravak u Dubrovniku počeo da ugrožava dubrovačku slobodu i nezavisnost, tim više što su se već krajem XVII stoljeća politički odnosi Dubrovnika i Porte normalizirali. Iako je turska opasnost prošla (1683) poslije bitke kod Beča, dubrovačka je vlada iz prijateljskih političko-ekonomskih razloga ponovo zatražila od Napulja 1690. godine, poslije smrti tadašnjeg nadzornika dubrovačkih oružanih snaga, da opet uputi u Dubrovnik jednog oficira na položaj vojnog starješine. Možda je u tome bila greška dubrovačke vlade koja nije mogla pretpostaviti da će daljnim boravkom napuljskog oficira u Dubrovniku vlada u Napulju prigrabiti sebi pravo da i ubuduće, mimo volje Dubrovčana, upućuje u Dubrovnik svog oficira. Ova se greška nije mogla više ispraviti sve do ukinuća Republike, pa je zato dubrovačka vlada nastojala da što više javno osporava pravo Napulju na imenovanje svog oficira u Dubrovniku, tražeći pomoć i drugih zemalja, naročito od sredine XVIII stoljeća kad je ovaj oficir bio imenovan i upućen bez suglasnosti dubrovačke vlade.

Boravak stranog oficira u Dubrovniku privukao je pažnju drugih država koje su mogle zahtjevati da i one upute svog oficira — predstavnika sa sličnim funkcijama na području Republike. Zbog toga je dubrovačka vlada nastojala spriječiti da se jedna usluga, učinjena na njezino traženje, preokrene u pravo Španjolske, odnosno Napulja, da redovno imenuje i šalje u Dubrovnik svog oficira na položaj zapovjednika dubrovačke vojske. Pored svih nastojanja da se oslobodi nepotrebnog stranca, Dubrovnik je ekonomskim mjerama bio primoran da prizna pravo napuljskom dvoru na imenovanje, upućivanje i držanje u Dubrovniku »gubernera oružja« sve do ukinuća Republike. Razlog tome leži u činjenici što su Španjolska i kasnije Napulj htjeli da preko svoje osobe na položaju nadzornika dubrovačkih oružanih snaga, odnosno »gubernera oružja«, vrše ulogu zaštitnika Dubrovnika, želeći time dati protuudarac pretenzijama Turske i Austrije na Dubrovnik.

Od početka XVIII stoljeća pa do ukinuća Republike, napuljskog oficira u Dubrovniku, pod uniformom »gubernera oružja«,

vlada u Napulju smatrala je svojim stalnim vojnim predstavnikom, odnosno izaslanikom u toj zemlji. Dubrovačkoj je vladi naročito postao sumnjiv njegov položaj od sredine XVIII stoljeća, kad je on bio upućivan u Dubrovnik bez njezine saglasnosti i kad se počeo odvajati od uticaja lokalnog vojnog magistrata i polagati veću pažnju na ceremonijal i ponašanje dubrovačke vlade i Dubrovčana prema njemu. Njegovo često neprijateljsko ponašanje u Dubrovniku, kao i nastojanje Napulja da ga pod svaku cijenu zadrži, još je više pojačalo sumnju a time i želju Dubrovčana da ga se oslobode. Napuljski je »gubernor oružja« vremenom gubio raniju vlast i ulogu u Dubrovniku, tako da se tokom XVIII stoljeća pretvorio u neku vrstu diplomatskog informatora svoje vlade, bez ikakve stvarne vlasti.

Značajno je napomenuti da dubrovačka vlada nije nikada iz političkih i ekonomskih obzira postavila Napulju službeni zahtjev za opozivanje ili ukidanje položaja napuljskog »gubernera oružja« u Dubrovniku. Svako traženje u tom smislu bilo je upućivano napuljskoj vladi u obliku molbe i dokazivanja kako je nepotreban dalji boravak napuljskog oficira u Dubrovniku. Kad je 1783. dubrovačka vlada ponovo potakla pitanje uklanjanja tog oficira iz Dubrovnika, tražeći pri tome podršku Francuske i Austrije, Napulj je ekonomskim mjerama uspio prisiliti Dubrovnik na ponovno popuštanje, jer su trgovački odnosi i novčana ulaganja u napuljskim bankama bili od životne važnosti za dubrovačku trgovinu i njezinu mornaricu.

Boravkom napuljskog oficira u Dubrovniku dubrovačka vlada se s vremenom, a naročito tokom druge polovine XVIII stoljeća, našla u veoma delikatnom položaju iz dva razloga. U prvom redu što bi njegovo prisilno uklanjanje dovelo u pitanje dalji opstanak važnih dubrovačkih ekonomskih odnosa s Napuljem, a u drugom što je neprekidan boravak stranog oficira na položaju zapovjednika dubrovačke vojske ugrožavao dubrovačku nezavisnost i slobodu. U takvoj je situaciji dubrovačka vlada našla jedino pravilno — kompromisno rješenje; da napuljski oficir ostane do daljnjeg u Dubrovniku priznavajući i poštivajući pri tome dubrovačku nezavisnost i državni suverenitet.

Bez obzira na neuspjeh dubrovačke vlade da tokom XVIII stoljeća ukloni iz Dubrovnika napuljskog »gubernera oružja«, diplomatsko-politička borba koju je Dubrovnik vodio oko uklanjanja tog oficira pokazala je evropskim državama da taj stranac boravi u Dubrovniku protiv volje dubrovačke vlade, ne krnjeći pri tome suverenitet Dubrovačke Republike. S druge strane, opiranje Dubrovnika, od sredine XVIII stoljeća, da primi »gubernera oružja« prisililo je napuljsku vladu na davanje obaveze da njegov boravak u Dubrovniku neće uticati na dubrovačku nezavisnost. Zakletva na vjernost Republici, koju je taj oficir polagao pred Knezom, pokazuje da se on nalazio u službi du-

brovačke vlade priznavajući time javno da će služiti njezinim interesima.

Na kraju je potrebno naglasiti da je vlada Dubrovačke Republike u slučaju napuljskog »gouvernera oružja« postigla dva značajna politička uspjeha; u prvom redu što je uvjerila evropske države da Napuljska kraljevina, odnosno Kraljevstvo Dviju Sicilija, nema nikakvu posebnu vlast nad Dubrovnikom, a u drugom što je uspjela održati prisne i prijateljske veze s napuljskim vladarima sve do ukinuća Republike i pored spora oko boravka napuljskog oficira u Dubrovniku. Ovaj uspjeh dubrovačke vlade bio je dokaz njezinog vještog političkog snalaženja u delikatnim međunarodnim situacijama, koje joj je i omogućilo da tokom nekoliko stoljeća, sve do dolaska Francuza, očuva neutralnost i nezavisnost među evropskim državama.

**POSITION INTERNATIONALE DE LA RÉPUBLIQUE DE DUBROVNIK
EN RAPPORT AVEC LE SÉJOUR DU «GOUVERNEUR DES ARMES» DE
NAPLES A DUBROVNIK DEPUIS LA FIN DU XVIIe JUSQU'AU
COMMENCEMENT DU XIXe SIÈCLE**

R é s u m é

A l'heure où le danger de la part des Turcs menaçait la République (1678), l'engagement d'un chef militaire étranger à Dubrovnik s'imposait comme une nécessité pour la défense du territoire de la République, mais au cours du temps son séjour à Dubrovnik a commencé à mettre en danger la liberté et l'indépendance de Dubrovnik, d'autant plus que les relations politiques entre Dubrovnik et la Porte s'étaient déjà normalisées vers la fin du XVIIe siècle.

Le séjour d'un officier étranger à Dubrovnik a attiré l'attention des autres États qui pouvaient exiger de tenir, eux aussi, leur officier-représentant à fonctions analogues sur le territoire de la République. A cause de cela, le gouvernement de Dubrovnik tâchait d'empêcher qu'un service, rendu à sa demande, ne se transforme pas en un droit de l'Espagne, resp. de Naples, de nommer régulièrement et d'envoyer son officier au poste de commandant de l'armée de Dubrovnik, sous le titre de »gouverneur des armes«. Nonobstant l'échec subi par le gouvernement de Dubrovnik d'éliminer au cours du XVIIIe siècle de Dubrovnik le »gouverneur des armes« de Naples, la lutte diplomatique-politique que soutenait Dubrovnik en vue d'éloigner cet officier, a montré aux États européens que cet étranger demeurerait à Dubrovnik contre le gré du gouvernement de la République, sans porter atteinte à la souveraineté de la République de Dubrovnik. En outre, l'opposition de Dubrovnik, à partir du milieu du XVIIIe siècle, à recevoir à l'avenir le »gouverneur des armes«, a contraint le gouvernement de Naples de prendre l'engagement solennel que son séjour à Dubrovnik n'exercerait aucune influence sur l'indépendance de la République. Le serment de loyauté envers la République que prêtait cet officier devant le Recteur, témoigne qu'il se trouvait au service du gouvernement de Dubrovnik, en reconnaissant par là publiquement qu'il servirait ses intérêts. Ce fait a convaincu les États de l'Europe que le Royaume de Naples, resp. le Royaume de Deux-Siciles, ne possédait aucune autorité particulière sur Dubrovnik. Ce succès du gouvernement de Dubrovnik était une preuve de son habileté politique à trouver son chemin dans les situations internationales délicates.